

## מדד השלום אוגוסט 2014

### פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

- **קונצנזוס** - גם כיום, חודש לאחר תחילת מבצע "צוק איתן", ולאחר שהכוחות הקרקעיים של צה"ל יצאו מרצועת עזה, יש קונצנזוס רחב בציבור היהודי (92%) כי היציאה למבצע הייתה מוצדקת. זאת חרף אי-הבהירות כיצד המבצע יסתיים, חילוקי הדעות מבית בשאלה כיצד על ישראל לנהוג במגע עם חמאס והאם הלחימה התנהלה כראוי ברמה המבצעית וההומניטרית. פילוח של תשובות המרואיינים היהודים לשאלה זו לפי מיקום עצמי על הרצף ימין-שמאל מדיני העלתה כי בכל המחנות יש רוב לתומכים בצדקת המבצע, אם כי רוב זה היה שונה, ואולי אף מותנה בתפיסתו בדיעבד של כל מחנה את הישגי המבצע. מסיבה זו, כנראה, שיעור ההצדקה של המבצע בימין המתון (97%), במרכז (92.5%), ובשמאל המתון (95%) היה גבוה יותר מאשר בימין (89%) שהיה ביקורתי יותר כלפי ניהול המבצע ותוצאותיו. כצפוי, שיעור ההצדקה הנמוך ביותר, אם כי עדיין רוב (67%) נמצא בשמאל.<sup>1</sup> בציבור הערבי גם כן נמצא קונצנזוס אבל בכיוון ההפוך - רוב מוצק של שני שלישים סבור כי היציאה למבצע "צוק איתן" לא הייתה מוצדקת.
- **מטרות המבצע** - הציבור היהודי חצוי בין הסבורים כי לממשלה היו מטרות ברורות או די ברורות טרם היציאה למבצע (51%) לבין מי שסבורים שלא היו לה מטרות ברורות (47%). בציבור הערבי יש רוב מסוים (53%) הסבורים כי לא היו לממשלה מטרות ברורות בעת היציאה למבצע. לשיעור גבוה (17%) מהמרואיינים הערבים לא הייתה דעה ברורה בשאלה זו או שהם סרבו להשיב עליה (יש לציין כי בשאלות לא מעטות בסקר זה היה אחוז מסרבים גבוה בקרב הציבור הערבי).
- **הישגים** - מבין המרואיינים היהודים שהעריכו כי היו לממשלה מטרות כלשהן, גם אם לא היו ברורות עד הסוף, רק מיעוט זעיר (2%) מעריך כי כל המטרות הושגו. 42.5% סבורים כי רוב המטרות הושגו ואילו הרוב (53%) הם בדעה כי רק חלק קטן מהמטרות שהציבה הממשלה למבצע הושגו או שהמטרות כלל לא הושגו. בקרב הערבים, 8% סבורים שכל המטרות הושגו, 5% שרובן הושגו ואילו 77.5% מעריכים כי רק חלק קטן מהמטרות שהציבה הממשלה למבצע הושגו או שהמטרות כלל לא הושגו (תפיסה המאדירה במובן ידוע את יכולת העמידה של חמאס מול צה"ל).
- **מידת השימוש בכוח אש בעת המבצע** - רק 6% בכלל הציבור היהודי גורסים שבמהלך המבצע עשה צה"ל שימוש ביותר מדי כוח אש. השאר שהיתה להם עמדה בנושא נחלקים כמעט באופן שווה בין 48% המעריכים שהשימוש בכוח היה מתאים ל-45% החושבים שצה"ל עשה שימוש בפחות מדי כוח. עמדה פוליטית היא כצפוי קריטית לנושא זה: בקרב

<sup>1</sup> ההתפלגות לאורך הרצף ימין-שמאל בציבור היהודי הייתה מאוד לא שווה, והנטייה ימינה נמצאה הפעם חדה מבעבר: ימין 34%, ימין מתון 28%, מרכז 21.5%, שמאל מתון 9%, שמאל 3%.

מי שמיקמו עצמם בשמאל, השיעור הנמוך ביותר - מחצית בדיוק - טענו כי צה"ל עשה שימוש ביותר מדי כוח אש (בשמאל המתון 23% סברו כך). בקרב מי שמיקמו עצמם בימין 56% טענו כי נעשה שימוש בפחות מדי כוח אש (בימין המתון - 50%). בקרב מי שהגדירו עצמם מרכז נמצא השיעור הגבוה ביותר של מי שסברו כי נעשה שימוש מתאים בכוח האש הצה"לי (63%). בציבור הערבי דעת הרוב (62%) היא כי צה"ל עשה שימוש ביותר מדי כוח אש.

- **שביעות רצון מהמבצע** – על סולם בן 5 דרגות, כאשר ציון 1 פירושו מאוכזב מאוד ו-5 מרוצה מאוד, הציון השכיח של הציבור היהודי (41%) היה 3, כלומר כמעט בתווך בין מאוכזבים למרוצים (3 היה גם הציון הממוצע בקרב היהודים). 32% הם מרוצים או די מרוצים מהמבצע (ציונים של 4 או 5) ומעט פחות מכך (27%) הם מאוכזבים מאוד או די מאוכזבים (ציונים של 1 או 2). במילים אחרות, העמדה הרווחת אינה של שביעות רצון רבה או של אכזבה גדולה מה שמלמד אולי על מבוכה ציבורית נוכח המצב בעת עריכת הסקר, בטרם הושג הסכם כלשהו בין ישראל לחמאס. בציבור הערבי התמונה ברורה הרבה יותר – עם ציון ממוצע 1.7, ברור כי הרוב (64%) מאוכזב מאוד או די מאוכזב מתוצאות המבצע. למותר לציין כי מן הסתם שביעות הרצון או לחילופין האכזבה של הציבור היהודי ושל הציבור הערבי אינן מתייחסות לאותם מרכיבים של המציאות, וזאת על רקע ההבדלים העמוקים שצוינו לעיל בין שני הציבורים ביחס למבצע כולו.

- **ומה הלאה?** רוב גדול בציבור היהודי (71%) סבור כי קיים סיכוי נמוך שמבצע "צוק איתן" יביא לרגיעה מוחלטת מול עזה לשלוש שנים לפחות מרגע סיומו. בציבור הערבי 48.5% מחזיקים בדעה כי השקט לא יהיה ממושך, אבל יותר משליש סבורים – או שמא מקווים – כי ייתכן שהשקט יימשך שלוש שנים ויותר. עם זאת, רוב ברור (65%) מהמרואיינים היהודים הם מאוד או די אופטימיים כיום לגבי עתידה של המדינה. פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף ימין-שמאל הראה כי רוב כזה מצוי בכל חמשת המחנות, אם כי גודלו משתנה (ימין 71%, ימין מתון 67%, מרכז 69%, שמאל מתון 61%, שמאל 54%). הציבור הערבי חלוק בין 40% שהם אופטימיים לגבי עתיד המדינה לבין 47% שהם פסימיים לגבי כך.

- **היענות ישראל לדרישות החמאס** – הרוב בציבור היהודי (58%) סבור אמנם שישראל לא צריכה להיענות לאף דרישה של החמאס אלא להמשיך בלחימה עד שהוא ייכנע, אך מיעוט ניכר (41%) גורס שישראל צריכה לשקול את הדרישות לגופן, ולהיענות בחיוב לאלה שהן סבירות מבחינת הביטחון הלאומי שלה. אפשרות נוספת שהוצגה למרואיינים – שישראל צריכה לקבל את כל דרישות החמאס כדי שהירי הרקטי ייפסק – לא זכתה בתמיכה כלשהי. כפי שניתן היה לצפות, קיימת חפיפה רבה בין מי שחושבים כי מטרות המבצע לא הושגו וכי הסיכוי לרגיעה ארוכת טווח הוא נמוך לבין מי שחושבים כי על ישראל להמשיך בלחימה. בציבור הערבי העדפת הרוב (54%) היא שישראל תשקול את הדרישות לגופן

ותיענה בחיוב לאלה שהן סבירות מבחינת הביטחון הלאומי שלה. 32% מצדדים בקבלת כל דרישות חמאס כדי שהירי ייפסק.

- **הדרך הטובה ביותר עבור ישראל להתמודד עם האתגר של חמאס** – בציבור היהודי רוב ברור (66%) דוגל בשילוב בין שתי הדרכים – הצבאית והמדינית-דיפלומטית, 26% מעדיפים רק את הדרך הצבאית, ו-7% רק את האפיק המדיני-דיפלומטי. התפלגות זו של התשובות מלמדת שגם בקרב מי שחושבים שישראל צריכה להמשיך בלחימה עד שהחמאס ייכנע יש לא מעט התומכים בשילוב בין הדרך הצבאית למדינית-דיפלומטית. בציבור הערבי יש רוב חד-משמעי (72%) הגורס כי הדרך העדיפה להתמודד עם האתגר של חמאס היא המדינית-דיפלומטית.

- **תפקוד גורמי השלטון** – חזרנו הפעם ובדקנו את הערכת הציבור את תפקודם של צה"ל ושל הדרג המדיני-לאומי. שני הגופים זוכים אמנם ליותר הערכות חיוביות מאשר שליליות, אך יש ביניהם הבדלים גדולים בשאלה זו. בציבור היהודי יש תמימות דעים (97%) כי תפקודו של צה"ל היה טוב מאד או די טוב, עם עדיפות ברורה לציון טוב מאוד. לעומת זאת, 61% בלבד סבורים שהדרג המדיני תפקד טוב מאוד או די טוב עם עדיפות ברורה לציון "די טוב". ייתכן כי ההערכה הנמוכה יותר של תפקוד הדרג המדיני יכולה להיות מוסברת על ידי המיעוט הניכר (42%) שהביע הסכמה עם הביקורת שמתחו שרים בממשלה על ראש הממשלה נתניהו על כך שהוא ניהל, לתפיסתם, את המבצע באופן הססני ומתון מדי (הרוב - 54% - אינם מסכימים עם ביקורת זו).

- **תפקוד התקשורת** - מוסד נוסף שהייתה לו נוכחות בולטת במהלך המבצע הוא התקשורת. בהקשר זה שאלנו: "במובן של גיוון הפרשנים והעמדות, איזה ציון מ-1 עד 10 היית נותן לאופן שבו כיסו רשתות הטלוויזיה הישראלית את מבצע 'צוק איתן' עד כה, כאשר 1 משמעו מקצועיות נמוכה ו-10 רמת מקצועיות גבוהה?" הציון הממוצע שנתנו המרואיינים היהודים – 6.8 (בין "מספיק" ל "כמעט טוב") מלמד כי שביעות הרצון מתפקוד התקשורת לא הייתה גבוהה. הציון הממוצע שנתנו המרואיינים הערבים לביצועי הטלוויזיה הישראלית בעת המבצע היה נמוך בהרבה (4.3).

- **שמירת חופש הביטוי** - הציון הממוצע (7.6) שהתקבל בתשובות המרואיינים היהודים לשאלה: "לדעתך, באיזו מידה נשמר או לא נשמר בישראל בעת מבצע 'צוק איתן' העיקרון של חופש הביטוי, כאשר 1 פירושו נשמר במידה נמוכה מאוד ו-10 פירושו נשמר במידה גבוהה מאוד?" מעיד כי אמנם מספר ניכר של יהודים אינם שבעי רצון ממידת השמירה על חופש הביטוי בעת המבצע (השמאל ממה שהוא ראה כ"סתומת פיות" והימין ממה שנתפס בעיניו כביקורת שלוחת רסן) אבל הרוב אינו מוצא פגם במידה שבה נשמר חופש הביטוי. יתירה מזו, הביקורת המשתמעת מציון זה אינה נובעת בהכרח מדאגה לשמירה על אחד מהערכים המרכזיים של הדמוקרטיה הישראלית. עדות לכך ניתן לראות בהתפלגות התשובות לשאלה האם בעת מבצע צבאי צריך או לא צריך להגביל את חופש הביטוי במדינה במובן של הבעת ביקורת על המהלך (לא במובן של גילוי סודות צבאיים האסור על

פי החוק): רוב (58%) בציבור היהודי תומך בהגבלת חופש הביטוי בנסיבות אלה שעה ש- 39% בלבד הם בדעה שלא צריך להגביל חופש זה. הציון הממוצע שהתקבל מתשובות המרואיינים הערבים לשאלת מה הייתה מידת השמירה על חופש הביטוי בעת המבצע היה, כצפוי, נמוך (4.3). בשאלת מידת ההגבלה הראויה על חופש הביטוי בעת מלחמה, היה ציבור זה חצוי בין תומכים למתנגדים.

- **חוסן לאומי** - כמו בסקרים הקודמים שערכנו במהלך מבצע "צוק איתן" ואשר התייחסו לנושא זה, מצאנו גם הפעם הערכה גבוהה מאוד של המרואיינים היהודים לכושר העמידה והאחדות של הציבור היהודי (ציון ממוצע 9.0 על סולם מ-1 עד 10). המרואיינים הערבים, לעומת זאת, נתנו לכושר העמידה ולאחדות של הציבור היהודי ציון נמוך (4.3).
- **אחריות אזרחית** – שאלנו: "איזה ציון מ-1 ל-10 היית נותן למידת האחריות האזרחית של הציבור הישראלי-ערבי במהלך מבצע 'צוק איתן' עד כה, כאשר הציון 1 אומר מידת אחריות אזרחית נמוכה מאוד והציון 10 אומר מידת אחריות אזרחית גבוהה מאוד?" כאן היו הממצאים מעניינים: הציבור היהודי נתן לערבים ציון נמוך באחריות אזרחית בעת המבצע (ממוצע 4.4). גם ציון זה דומה להערכות הגרועות הקודמות שנתנו המרואיינים היהודים להתנהגות הערבים אזרחי ישראל במהלך המבצע. ואולם, מפתיע הוא הציון הנמוך כמעט באותה מידה שנתנו המרואיינים הערבים לציבור שלהם עצמם באותו נושא (4.6). לכך יכולות להיות פרשנויות רבות, ואולם היות שאין בידינו נתונים נוספים (למשל, מה המובן המדויק שייחסו הנשאלים למושג "אחריות אזרחית") כדי לבחון את האלטרנטיבות הפרשניות, נשאיר זאת כאן בלי תשובה.
- **העולם כולו נגדנו?** גם בסקר זה בולטת הערכת הרוב בציבור היהודי (63%) כי "העולם כולו נגדנו", כששליש בלבד אינם מסכימים לגישה זו. גם כאן ההבדלים לפי שיוך עצמי למחנה פוליטי הם גדולים: בימין 69% מעריכים כי "העולם כולו נגדנו", בימין המתון - 60%, במרכז - 66%, בשמאל המתון - 52% ובשמאל רק מיעוט של 31% חשים כך.
- **תפקודה של מצרים כמתווך הוגן** - באופן אירוני משהו, למרות שהרוב בציבור היהודי חושבים ש"העולם כולו נגדנו" הרי שרוב הציבור היהודי (60%) סומך על מצרים בראשותו של הנשיא סיסני שתשמש מתווך הוגן בין ישראל לחמאס. לעומת זאת בציבור הערבי רוב דומה (55%) אינו סומך על כך שמצרים בראשות סיסני תהיה מתווך הוגן בהקשר זה.

מדד השלום נערך בחסות תכנית אוונס לגיזור ופתרון סכסוכים (אוניברסיטת תל אביב) ושל המכון הישראלי לדמוקרטיה. הסקר נערך בטלפון על ידי מכון המחקר "מדגם" בתאריכים 11-12 באוגוסט 2014, בקרב 600 מרואיינים, המהווים מדגם ארצי מייצג של כלל האוכלוסייה הבוגרת בישראל בגילאי 18 ומעלה. טעות הדגימה המרבית לכלל המדגם -  $\pm 4.1\%$  ברמת בטחון של 95%. עיבודים סטטיסטיים: יסמין אלקלעי.

תרשים החודש: איך היית מגדיר את השימוש שעשה צה"ל עד כה בכוח האש שלו מול עזה?  
(%)

